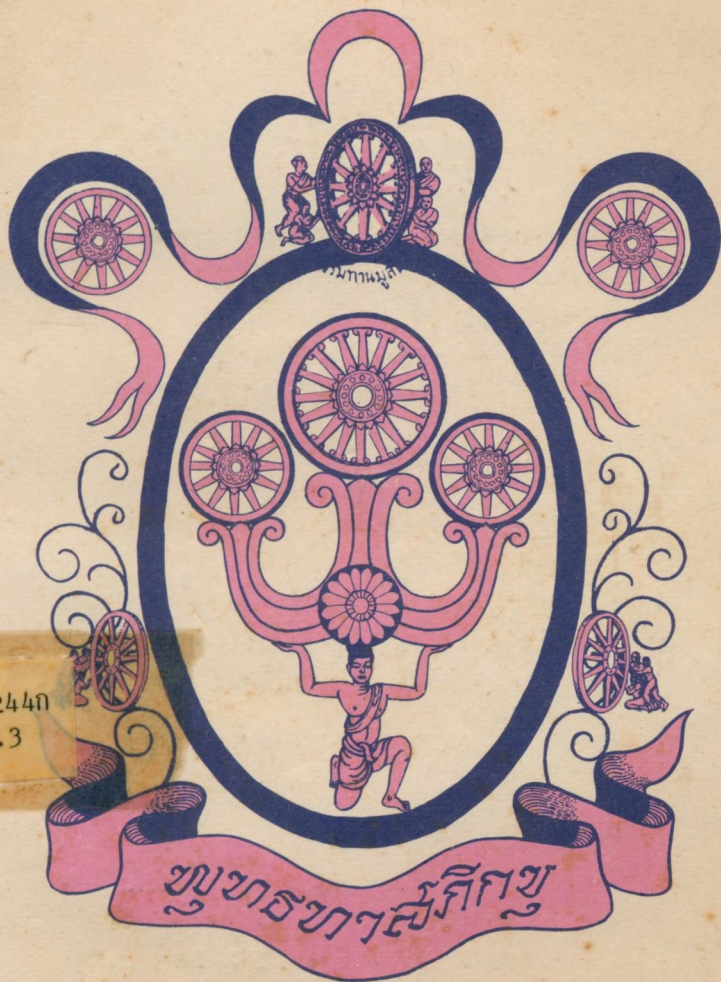

งานศิลป์
การงานคืออะไร ?

โดย

พ244ก
ล.3

ชุดหมอนล้อ อันดับ ๓

บุญเป็นอะไร.

สิ่งนี้แหละ เป็นเหมือน ของเกสรดอกดา
 ที่เห็นง่าย เห็นทุกที่ ทั้งใกล้
 ที่เห็นบุญ มีไว้ เพื่องาน
 ใจเป็นคุณ สดวกตาบ ดลัปรตเรื่อ,
 นรือขาวโพธิ์ มีไว้ใจ ใจไว้แบก
 ภาวนาทุกแทก ใจสั้น ประหวัดเหลือ
 ใจกินเกสร ใจจะตอ, บข.เกสร
 บุญเหมือนเรื่อ มีไว้ใจ ไปไหนพพาน
 มีไว้เพื่อ ไว้ประดับ ใจสอพร
 ให้อย่างดช แบกไป ทุกสถาน
 นรือคดปลั่งไป ในโลก ใจพนักต
 ไม่อยากข้าม ใจพพาน เสียดายเรื่อ

๑

ACC. NO.	2071
Date Received	22 มี.ค. 30
Call No.	พ2947

การงานคืออะไร ?

โดย

๒๐๖๑

ชุดหมูน้อย ฉบับที่ ๓

ถามไหนก็ได้.

ถามจะได้ ได้ให้เป็น : ไม่เป็นทุกข์
ถามจะเป็น เป็นให้ถูก ตามวิธี
ถามจะตอบ ตอบให้เป็น เห็นชัด
ตัวอย่างนี้ ไม่มีทุกข์ ทุกวันเอย

หุบบเนตุ :

ได้ให้เป็น คือจนได้เพื่อเขาเป็น ตัวกู
หรือของกู โนมนั้นที่เขาได้ด้วยกัน ,

เป็นให้เป็น คือจนเป็น ด้วยวิธีที่มัน
ก็มัน ด้วยอุปทาน ว่ากูเป็นนั่น เป็นนี้ ไปตาม
นั้นจริง แม้ที่สุดแต่ความเป็นปีศาจ,

ตอบให้เป็น คือ ตอบชนิดที่ไม่ตอบ
แต่กลับเป็น อยู่ตลอดเวลา, และต้องเป็น
พระกระทำชนิดที่เรียกว่า ตอบเสียก่อนตอบ
คือ ตอบเสร็จไว้บ๊วยแล้ว ก่อนแต่ทรง-
ตอบแตกดับ ๖

คำปรารภ

การจัดพิมพ์หนังสือชุดขนาดเล็กระหว่างนี้ขึ้นโดย
 แห่ง ก็โดยประสงค์จะเผยแพร่ความรู้แห่งศิลปกรรม ในวงกว้าง-
 ปรະសាទ ต่อมาแต่ที่โลกเรา ละวัฒนธรรมอันดี อันจัดตาม
 วัฒนธรรม อันเหมาะสม.

ดังนั้น เป็น ปัจจัยชี้ขาด ของชีวิต, แต่เราสนใจ
 กันเพียงปัจจัยที่ สำคัญที่สุด สำหรับร่างกาย. ชีวิตที่ขาด
 ปัจจัยชี้ขาดนั้น เป็น ชีวิตที่ขาดแล้ว และเป็นคนที่มี
 เสี่ยง ยิ่งไปกว่า การที่ร่างกายขาด เพราะขาดปัจจัยที่ สำคัญ
 ที่จะประกอบกัน ไม่ได้เลย. ความสำเร็จในชีวิตที่ปรารถนา
 ของเรา นั้น เป็น ความสำเร็จของแต่ละคน และจะ
เกิดขึ้นได้แก่กันและกัน ดังนั้นการที่จะได้ผลสัมฤทธิ์
 เป็นที่ยุติ.

เป้าหมายของมนุษย์ ถูกต้องที่สุด คือ การที่
 คน มีคุณภาพสูงเป็นคนที่พอใจ และมีความคิดอัน
 ชัดเจน เป็นประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่น อยู่ทุกประการ
 ทั้ง และตลอดเวลา. ทั้งความดี ซึ่งอยู่ภายใน
 ใจ และ ความสำเร็จที่ทำให้คนอื่นพอใจ มีความเป็น
 มนุษย์ อย่างถูกต้อง และสมบูรณ์.

ข้อควรพิจารณา ละต้องเป็นฝ่ายรัก- ซื่อสัตย์-กตัญญู-
 กล้าหาญ ต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน
 นั้นได้; ละต้องเคารพ เชื่อฟัง ทรัพยากรบุคคลแก่คนแก่

พระเล้าพระสงฆ์ ตลอดถึงชนมปร=แม่เหล็กดีเยี่ยม; อะตอม
 รัศมีสั้น ๑๔๖ เป็นเหล็กเกิด-แก่-เจิม-ตาบ; อะตอม ๑๔๖
 กลิ่นขม กลิ่นขม ขยะเยลเยลของธาตุเหล็กในธาตุของธาตุ
 นาม; อะตอมสามารถจับกับธาตุที่มีสีฟ้าอย่างหนึ่ง หรือ
 ก๊าซ และเหล็กกับธาตุที่มีสีฟ้าอย่างหนึ่ง หรือธาตุที่มีสีฟ้า
 อย่างหนึ่ง หรือธาตุที่มีสีฟ้า; อะตอมของเหล็กจับกับธาตุที่มีสีฟ้า
 ที่ว่า ฤทธิ์ของธาตุเหล็กในเหล็กที่มีของธาตุทุกประการ มีสีฟ้า-
 พ่วง นั่นคือ ธาตุที่มีสีฟ้า และ เหล็กที่มีสีฟ้า
สีฟ้า ในธาตุที่มีสีฟ้า; และอะตอมเหล็กจับกับ ธาตุที่มีสีฟ้า
 เหล็กของธาตุที่มีสีฟ้าเรียกว่า "เหล็กที่มีสีฟ้า" คือธาตุ
 -ธาตุ มีลักษณะเป็นสีฟ้า มีสีฟ้าเป็นสีฟ้า มีสีฟ้าเป็นสีฟ้า
 แห่งธาตุที่มีสีฟ้า มีสีฟ้าเป็นสีฟ้า มีสีฟ้าเป็นสีฟ้า.

ธาตุที่มีสีฟ้า ก็จะเป็นผลโลกที่มีสีฟ้าที่มีสีฟ้า
 ด้วยสีฟ้า และจะเป็นธาตุที่มีสีฟ้าที่มีสีฟ้า
 มีสีฟ้า สามารถจับกับธาตุที่มีสีฟ้าที่มีสีฟ้า มีสีฟ้าเป็นสีฟ้า.

ข้อธาตุที่มีสีฟ้า กลิ่นขมขมสีฟ้ามีสีฟ้าธาตุที่มีสีฟ้า
 ธาตุที่มีสีฟ้า, แต่เหล็กที่มีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้า
 มีสีฟ้ามีสีฟ้า มีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้า
 มีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้า
 มีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้า
 มีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้า
 มีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้ามีสีฟ้า.

คุณทอง อิมพอสสิเบิ้ล

โมกข์พาราณสี ๑๓ พ.ย. ๒๕

การงานคืออะไร

(ตามทัศนะของพุทธบริษัท)

ท่านสารุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย !

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๒ แห่งภาค
วิสาขบูชาในวันนั้นนั้น อาตมาก็ยังคงบรรยาย ในเรื่องที่ว่า
อะไรเป็นอะไร หรืออะไรคืออะไร ต่อไปตามเดิม ในวันนี้
จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า “การงานคืออะไร”.

ท่านที่เคยมาฟังในวันเสาร์ที่แล้วมา ย่อมจะยังจำได้อยู่
ว่าในวันเสาร์ที่แล้วมานั้น ได้พูดกันถึงข้อที่ว่า “การศึกษา
คืออะไร”? และถ้าท่านเข้าใจตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ก็ย่อมจะ
เข้าใจได้ว่า เรากล่าวตามทัศนะของพุทธบริษัท ไม่ได้กล่าว
อย่างที่เขากล่าวๆ กัน และกล่าวในลักษณะเป็นเรื่องธรรมดา
สามัญ ไม่ต้องเป็นเรื่องวิเศษวิโส ที่เรียกว่าปรัชญาหรืออะไร
ทำนองนั้น. ดังนั้น จึงเป็นการกล่าวที่สรุปความออกไปได้
ว่า การศึกษาคือสิ่งที่ทำชีวิตให้ก้าวหน้าเต็มตามความหมายของ
คำว่าชีวิต หรือขยายความออกไปว่า สิ่งที่ทำความก้าวหน้า

บรรยายเมื่อ ๘ เม.ย. ๒๕๒๑

อย่างถูกต้อง เพื่อให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ทุกชั้นทุกตอน
แห่งวิวัฒนาการของเขา,

ท่านลองใคร่ครวญดูว่า เรามองกันในลักษณะ
อย่างไร? แล้วเราตีความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น เกี่ยว
กับเรื่องนี้กันในลักษณะอย่างไร? และเป็นไปแต่ในทางของ
การปฏิบัติไม่เป็นเพียงหลักวิชา หรือหลักปรัชญาที่ไม่รู้จักจบ.

สิ่งที่เรียกว่า การศึกษา คือสิ่งที่ทำความก้าวหน้าอย่างถูก
ต้องให้แก่มนุษย์ เพื่อให้เขาได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ
ของเขา; แล้วเราก็จะเห็นได้ว่า เรายังไม่ได้รับประโยชน์เต็ม
ตามความหมายอันนี้ ซึ่งย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าเรายังไม่มีการ
ศึกษานั้นเอง. ถ้ามนุษย์ยังไม่ได้รับประโยชน์ตรงตามความ
หมายของคำว่ามนุษย์ ก็เรียกว่ามนุษย์ยังไม่มีการศึกษา เราก็
ได้แต่โอ้อวด เต็มแรงเต็มกาไปตามประสาคนที่เข้าใจผิดต่อ
สิ่งๆนี้ และถือว่าเรามีการศึกษาที่เจริญ.

เดี๋ยวนี้ดูจะอดทนในเรื่องนี้มาก ว่าเรากำลังมีการ
ศึกษาที่เจริญหรือก้าวหน้าถ้าว่าก้าวหน้า มันก็เป็นการก้าวหน้า
ไปสู่ความวิनाศมากกว่า ถ้าว่าเจริญ มันก็เจริญไปในทางที่จะ
สร้างปัญหายุ่งยาก ให้กรงรังไปด้วยสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับ
มนุษย์. นี่ก็เพราะว่าเราไม่รู้จัก สิ่งที่เรียกว่าการศึกษานั้นโดย
แท้จริง.

มาในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า “การงานนั้นคืออะไร”? หลายคนคงจะนึกว่า เป็นการพูดชนิดที่ดูหมิ่นผู้ฟังเกินไปเสียแล้ว คือคล้ายกับจะหาว่า ผู้ฟังไม่รู้จักการงานนั้นคืออะไร? ถึงอย่างนั้นก็อยากจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายตั้งใจฟังดูให้ดี ๆ.

คำว่า “การงาน” ก็คือคำพูดที่ติดปากที่สุดคำหนึ่งในหมู่มนุษย์. ใคร ๆ ก็รู้สึกว่ เราทำงาน และเห็นผู้อื่นทำงาน และเข้าใจได้ดีว่าเราต้องทำงาน มิฉะนั้นเราก็จะไม่มีอะไรกิน หรือเราไม่ควรจะมีชีวิตอยู่ สำหรับกินอะไรในโลกนี้ ถ้าเราไม่ทำงาน. ถ้ามองกันอย่างนี้ การงานก็เป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่าชังที่ผ่นความรู้สึกของคนทั่วไป เราควรจะให้ความเป็นธรรมแก่สิ่งที่เรียกว่า การงาน มากกว่านั้นมาก คือถึงกับว่าเป็นสิ่งที่มิเกียรติ เป็นสิ่งสูงสุดสำหรับมนุษย์ ถ้าว่าโดยที่จริงแล้วตัวการงานนั้นเป็นการกระทำ ที่สืบเนื่องมาจากการศึกษา ถ้าการศึกษาเป็นการทำให้เกิดความก้าวหน้าอย่างถูกต้องแก่วิวัฒนาการของมนุษย์แล้ว การงานก็คือตัวการทำให้ก้าวหน้านั่นเอง เพราะว่าศึกษาแล้วก็ต้องทำตามที่จะต้องทำ.

เดี๋ยวนี้ทุกคนรู้สึก หรือมีความรู้สึกต่อสิ่งที่เรียกว่า การงานในลักษณะนั้นหรือเปล่า? เมื่อเราถูกใช้ให้ทำงาน ก็อดทนระอใจกระพืดกระพืดเพราะความที่ไม่อยากจะทำงานนั้นแหละเป็นเครื่องแสดงว่า เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่าการงานกัน

ไปคนละทิศคนละทาง ตามความรู้สึกทั่วไป คนที่ไม่อยาก
จะทำงานเพราะอะไรก็ไปคิดดูเองเถิด เป็นเพราะความโง่ หรือ
จะเป็นเพราะความฉลาด ก็ลองคิดดู.

พวกที่ทำงานอยู่ ก็อยากจะให้ถึงเวลาเลิกงานเร็วๆ
ยิ่งเป็นลูกจ้างแล้วก็คิดจะเอาเปรียบนายจ้าง อยากจะทำงานแต่น้อย
แล้วก็เอาค่าจ้างหรือเงินเดือนให้มาก มันเป็นเรื่องจริง
อยู่อย่างนี้ แก่ทุกคนที่ทำงานด้วยหรือเปล่า? ขอให้ลองสังเกต
ดู เขาไม่อยากจะทำงาน แต่เขาอยากจะได้ค่าจ้างให้มันมาก นั่น
มันเป็นความรู้สึกที่ผิดพลาดอยู่หลายขั้นตอน เพราะเขาไม่รู้สึก
ว่าการทำงานนั้นคืออะไร? ทำไปทำไม? จึงทำไปอย่างจำใจ
จำทำ เพื่อเอาค่าจ้างมากินมาใช้ เรียกว่าทำไปอย่างไม่รู้ค่าของ
การทำงานอะไรมากไปกว่าเรื่องปากเรื่องท้องของตัวเอง นั่นมัน
ก็ถูกและมันก็จริงด้วย ทำไมจะต้องเอามาพูด เอามาพูดก็ เพื่อ
จะให้มันเป็นไปอย่างดีที่สุดในการที่จะทำอย่างนั้น จึงขอ
ให้ลองใคร่ครวญกันดู.

คำว่า “การทำงาน” เป็นคำที่พอท่านได้ยินได้ฟังเข้า
แล้วจะรู้สึกอย่างไร เป็นสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจ หรือว่าน่าเกลียด
น่าชัง ไม่อยากจะพบเห็น? และถ้ามีความหมายเดิมเข้ามาว่า
“งานหนัก” อย่างนี้ด้วยแล้ว จะถึงกับขยะแขยง หรือหาไม่?
ใครๆ ก็ลองคิดดู ว่าตนเองชอบทำงานหนักหรือไม่? ชอบ
ทำงานมากๆ ยุ่งยากหรือไม่? ถ้าเขารู้สึกว่าการทำงานเป็นสิ่งที่

มีค่า หรือเป็นเกียรติของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์ เขาคงจะไม่รู้สึกอย่างนั้น.

อาตมาเห็นว่ามันมีปัญหากันอยู่อย่างนี้ จึงได้เอามาพูด แล้วก็พูดกันอย่างความรู้สึกของพุทธบริษัท ดังที่กล่าวแล้ว ไม่พูดอย่างปรัชญาเพื่อเจ้าของนักปรัชญาทั้งหลาย ขอให้ทราบไว้ว่า เราจะพูดอะไรกันที่นี่ ที่สวนโมกข์นี้ โดยเฉพาะที่บริเวณนี้ แล้วก็พูดกันในฐานะที่เป็นความคิดเห็นของพุทธบริษัททั้งนั้น ไม่ว่าจะพูดถึงเรื่องอะไร เช่นเดียวกับที่พูดถึงเรื่องการศึกษามาแล้ว.

ในวันนี้ก็พูดถึงเรื่อง การงาน เพื่อว่าพุทธบริษัทจะเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อยิ่งขึ้น ถ้าเรารู้จักการงาน และพอใจในการที่จะทำให้การงานนั้นเป็นไปถึงที่สุด.

คำว่า *การงาน* เป็นภาษาไทย ถ้าเป็นภาษาบาลี จะได้แก่คำว่าอะไร? และมีความสำคัญอย่างไร? ก็ขอให้ลองคิดดู. คนที่เคยเรียนภาษาบาลีมาบ้างแล้ว ก็คงจะรู้จักว่าคำนี้ในภาษาบาลีหมายความว่าอะไร. ในภาษาบาลีคำนี้ได้แก่คำว่า กมมนโต หรือ กมมนุต. คำนี้มีที่มาในอัฐมรรค คือองค์หนึ่งแห่งมรรคแปดองค์ มีอยู่องค์หนึ่งเรียกว่าสัมมากัมมันโต แปลว่ามีการงานชอบ; เมื่อมีการงานชอบ คือ เป็นการทำงานที่ชอบ ก็จะเป็นองค์ประกอบองค์หนึ่งสำหรับอริยมรรคเพื่อการก้าวไปสู่พระนิพพาน.

คำว่า การงาน ในภาษาไทยเราตรงกับคำในภาษาบาลีว่า กมฺมฺนฺโต เป็นคำพูดคำหนึ่งในองค์ทั้งแปดของอริยมรรคขอให้เข้าใจไว้อย่างนี้ก่อน.

ที่นี้ เมื่อจะถือเอาความหมายที่ดีที่สุดของคำว่า การงาน อาตมาก็คิดว่าควรจะถือเอาความหมายจากคำว่า กมฺมฺนฺโต นั้นเองเป็นดีที่สุด. เขาจะเรียนบาลีกันมาอย่างไร, เขาจะแปลความของคำๆนี้ว่าอย่างไร, ก็ตามใจเขา; แต่สำหรับอาตมานั้น จะถือเอาใจความตรงๆตามตัวหนังสือทีเดียว

กมฺมฺนฺโต เอาตามตัวหนังสือตรงๆ ก็คือ กมฺม คำหนึ่ง, อนฺต คำหนึ่ง; กมฺม กับ อนฺต ก็เป็น กมฺมฺนฺต; กมฺม ก็แปลว่า การกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา อนฺต ก็แปลว่า ที่สุด, จะแปลกันอย่างง่าย ๆ ว่า ที่สุดแห่งการกระทำ คือการกระทำอันสูงสุด อย่างนี้ก็ดูเหมือนกัน แต่ดูไม่ค่อยจะมีเหตุผลนัก. ถ้าจะเอาความให้ละเอียดประณีต ก็อยากจะแปลว่า สิ่งสุดท้าย คือที่สุดนั่นเอง ที่ไม่อาจจะผ่อนผันให้ได้ว่าไม่ต้องทำ.

ท่านคงจะงง ๆ หรือฟังยากสำหรับบางคน ว่าสิ่งสุดท้ายที่ไม่อาจจะผ่อนผันให้ได้ว่า ไม่ต้องทำ. ในบรรดาสิ่งที่ไม่อาจจะผ่อนผันให้ได้ว่าไม่ต้องทำ แล้วสิ่งที่เรียกว่าการงานนี้แหละ เป็นสิ่งสุดท้าย หมายความว่าไม่อาจจะผ่อนผันให้ได้ว่าไม่ต้องทำ คือสิ่งที่ต้องทำนั่นเอง เพราะไม่อาจจะผ่อนผันให้ได้ว่าไม่ต้องทำ.

อาตมาถือเอาความหมายของคำว่า กมนโต ใน
ลักษณะอย่างนี้ ว่าอย่างนี้.

ท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจได้บ้างว่า สิ่งที่เราจะผัดเพี้ยน
หรือขอร้อง ร้องอุทธรณ์อะไรก็ตามว่า ไม่ต้องทำ, ไม่ต้องทำ
ให้ผอนผั่นนั้น. การงานนั้นเป็นสิ่งสุดท้าย ที่ไม่อาจจะผอน
ผั่นให้ได้ คือไม่ยอมให้ใครได้รับการยกเว้นว่าไม่ต้องทำ. สิ่ง
ที่ว่าต้องทำนั้นมันทำเพื่อมนุษย์จะรอดอยู่ได้ หรือเพื่อมนุษย์จะ
ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ไม่รอดอยู่เปล่าๆ;
หมายความว่า มนุษย์เราอย่ารอดชีวิตอยู่เปล่าๆเลย จงรอด
ชีวิตอยู่ในลักษณะที่ให้ได้อะไรที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ นี้
เราเรียกว่า สิ่งที่ต้องทำ. สิ่งสุดท้ายที่ไม่อาจจะผอนผั่นให้ได้ว่า
ไม่ต้องทำนั้น ก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่าการงานนี้แหละ คือเราต้องทำ
เพื่อมนุษย์รอดอยู่สำหรับจะได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

เมื่อถือเอาบทนิยามนี้เป็นหลักสำคัญแล้ว ท่านทั้ง
หลายก็ควรจะมองเห็นได้เองมากหรือน้อย ว่ามันจะหมาย
ความว่าอะไร? ว่าสิ่งที่ไม่อาจจะผอนผั่นให้ได้ว่าไม่ต้องทำ
มันมีความสำคัญอย่างไร? เหลือบตาดูทุกๆ ไป ก็จะมองเห็น
ว่า บรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายแล้ว ต้องทำ. สิ่งที่จะทำให้มี
ชีวิตรอดอยู่ได้ แม้จะเป็นเพียงต้นไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีชีวิตชั้นต่ำ
ต้นไม้ก็ยังต้องทำ เพื่อให้ตัวมันเองรอดอยู่ได้ หรือเพื่อให้ตัว
มันเองเจริญงอกงามดีที่สุดที่มันจะได้ และมีพืชพันธุ์ต่อไป.

ที่นี้ ถ้ามองสูงขึ้นมาถึงสัตว์เดรัจฉาน สัตว์เดรัจฉานก็มีสิ่งที่ต้องทำให้มันรอดชีวิตอยู่ได้, และให้ปลอดภัยที่สุด, ให้อยู่ด้วยความผาสุก หรือกระทั่งสืบพันธุ์ต่อไปได้ นี่คือสิ่งที่ต้องทำ ก็เรียกว่า การงานนั่นเอง. สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายก็ต้องทำงานตามแบบฉบับของสัตว์เดรัจฉาน, รวมความแล้วก็เพื่อรอดชีวิตอยู่ได้ เพื่อได้สิ่งที่ดีที่สุด สำหรับสัตว์เดรัจฉาน, สิ่งนี้เรียกว่าการงาน นับตั้งแต่ว่ามันจะต้องหาอาหาร จะต้องเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ต่อสู้โรคภัยไข้เจ็บ และรอดชีวิตอยู่ได้ ก็เรียกว่า การงาน. อย่างนกหนู ตัวเล็กๆ ก็รู้จักทำที่อยู่อาศัย รู้จักหาอาหารกิน รู้จักป้องกันภัย หลบหนีภัย รู้จักสืบพันธุ์ เพื่อว่าจะไม่สูญพันธุ์ไป ทั้งหมดนี้ ก็เรียกว่าการงานทั้งนั้น.

ครั้นมาถึงมนุษย์ สิ่งที่เรียกว่าการงานก็สูงขึ้นตามลำดับ ในระดับที่เรียกว่ามนุษย์ เพราะมันสูงขึ้นมาจากทางกายและทางจิตใจ หรือสติปัญญา. สิ่งที่เรียกว่าการงาน ก็ก้าวหน้าขึ้นมาถึงระดับมนุษย์ แล้วมนุษย์ก็ต้องทำเพื่อความเป็นมนุษย์. นี่ก็เรียกว่าการงาน เราจึงมีหน้าที่การงานสำหรับทำเพื่อความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้รับการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่อ่อนแต่ออกจนกว่าจะเติบโต จนกว่าจะถึงเวลาแตกตายเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ต้องทำให้ดีที่สุด : เป็นเด็กที่ดีที่สุด, เป็นคนหนุ่มสาวที่ดีที่สุด เป็นพ่อบ้านแม่เรือนที่ดีที่สุด, เป็นคนแก่คนเฒ่าที่ดีที่สุด.

การทำหน้าที่การงานเหล่านี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่ยกเว้นให้ไม่ได้ว่า ไม่ต้องทำ เป็นสิ่งสุดท้าย หมายความว่าสิ่งอื่น ๆ อาจจะยกเว้นให้ได้ว่า ไม่ต้องทำ แต่สิ่งที่ยกเว้นให้ไม่ได้เป็น สิ่งสุดท้าย ก็คือสิ่งที่เรียกว่าการงาน. ดังนั้นเราควรจะถือว่า การงาน เป็นสิ่งที่ประเสริฐ หรือศักดิ์สิทธิ์ หรือสูงสุด สำหรับความเป็นมนุษย์นั่นเอง; ถ้าละเลยต่อสิ่งที่เรียกว่าการงาน ก็ย่อมจะสูญเสียความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง.

ที่นี้ เมื่อมองดูถึงการทำงาน ก็จะเห็นได้ว่ามันสัมพันธ์กันอยู่กับสิ่งที่เรียกได้ว่าการศึกษา เพราะว่าการทำงานนั้นมีเรื่องราว มีวิธีการ มีอะไรต่าง ๆ ที่จะต้องอาศัยความรู้ สติปัญญา จึงต้องมีการศึกษา และเนื่องกันอยู่กับการศึกษา. สำหรับสิ่งที่ทำได้โดยสัญชาตญาณ โดยไม่ต้องมีการศึกษานั้น มีอยู่เป็น ส่วนน้อย แล้วก็พอ, และเราก็เป็นมนุษย์ไม่ใช่เป็นสัตว์ เจริญจน ที่ทำอะไร ๆ ก็ทำไปโดยอาศัยความรู้ในระดับสัญชาตญาณเสียมากกว่า.

เมื่อการทำงานเนื่องกันอยู่กับการศึกษา ลักษณะการต่าง ๆ มันจึงคล้ายกัน หรือถ่ายทอดสืบกันมาอย่างที่เราได้กล่าวแล้ว เมื่อฉะนั้น การศึกษาคือสิ่งที่ทำความก้าวหน้าอย่างถูกต้องทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์ เพื่อมนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด.

เดี๋ยวนี้ การงานก็คือตัวการก้าวหน้านั่นเอง การศึกษาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการก้าวหน้า และตัวการก้าวหน้านี้

ก็คือ ตัวการงานนั่นเอง ดังนั้นตัวการงานจึงต้องเป็นตัวการ
ก้าวนำ เราต้องรับผิดชอบ ให้การงานคือตัวการก้าวนำ
ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันก็ไม่มีความหมายอะไร.

ทุกคนจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความก้าวนำในการกระ-
ทำ คือมีการกระทำที่ทำความก้าวนำอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่ต้อง
กระทำ เรียกว่าการงาน หรือการงานคือสิ่งที่ต้องกระทำ ใน
ฐานะเป็นสิ่งที่สุดท้ายที่ไม่อาจจะผ่อนผันให้ได้ว่าไม่ต้องกระทำ.

ขอให้รู้สึกหรือเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าการงานอย่างนี้ เรา
ก็จะพอใจที่จะเกี่ยวข้องกับกรงาน หรือเห็นว่ากรงานเป็นสิ่งที่
มีเกียรติ เป็นสิ่งที่ทำความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์. จะพิจารณา
กันละเอียดลออสักหน่อย ถึงสิ่งที่เรียกว่าสิ่งที่ต้องกระทำ.

สิ่งที่ต้องกระทำนั้น โดยทั่วไปก็เล็งถึงสิ่งที่ทำให้อุด
ชีวิตอยู่ได้เป็นข้อใหญ่ หรือเป็นข้อแรก. นี่ทุกคนเข้าใจ และ
เข้าใจได้โดยธรรมชาติ คือธรรมชาติบังคับให้เข้าใจ มีสัญชาต-
ญาณที่รู้ ได้เองเกี่ยวกับสิ่งนี้เป็นต้นทุนอยู่เป็นส่วนใหญ่. ถ้า
เขาจะหิวขึ้นมา แล้วเขาก็ต้องหากินเพื่อระงับความหิว หรือ
เพื่อให้รอดชีวิตอยู่ได้ นี่มันสอนให้เอง.

สิ่งที่ต้องกระทำในการรอดชีวิตอยู่ แล้วที่แฝงกันอยู่
กับสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น ยังมีอยู่อีกแขนงหนึ่งคือการสืบพันธุ์
อย่าให้สูญพันธุ์ไป อันนี้มันแปลกประหลาดอยู่ว่า ทำไมจึง
ต้องเป็นอย่างนั้น? ข้อนี้จะถือว่าเป็นหน้าที่ของพระเจ้าผู้สร้าง
สิ่งทั้งปวงมาให้เป็นลัทธิที่ฝากไว้กับความเชื่อ ดังนี้ก็ได.

พวกที่ไม่ถือลัทธิอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นธรรมชาติ
ธรรมดาของสิ่งที่เรียกว่ามีชีวิต แล้วก็ต้องการที่จะสืบพันธุ์เพื่อ
ไม่ให้สูญพันธุ์ ถือเป็นเรื่องธรรมดาเสียเองอย่างนี้ก็ได้อีก ซึ่ง
เป็นคำพูดในรูปแบบของวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับชีววิทยาโดยตรง
ที่เราจะเห็นได้ง่ายๆ จะรู้สึกได้ง่ายๆ ว่า การสืบพันธุ์ไม่ให้
สูญพันธุ์นี้ เป็นความรู้สึกตามสัญชาตญาณ คือเกิดได้เอง รู้สึก
ได้เอง และเป็นไปได้เอง ในสิ่งที่มีชีวิตระดับต่ำสุดคือ พวก
พืชพันธุ์ไม้พุ่มชาติทั้งหลาย ก็ต้องการที่จะสืบพันธุ์ไว้ไม่ให้
สูญพันธุ์ จึงได้ต่อสู้อย่างยิ่งในการที่จะมีดอกและมีผล.

ต้นไม้จะดิ้นรนเพื่อจะมีดอกและมีผล ถ้ารู้สึกว่าจะ
ต้องตาย แล้วก็จะมีดอกออกดอกออกผลมาเป็นการใหญ่ก่อนหน้า
แต่ที่จะตาย; ดังนั้นจึงมีเคล็ดสำหรับผู้ที่อยากจะบังคับให้
ต้นไม้มีดอกออกดอกออกผล โดยการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง
เป็นการแสดงว่าจะทำให้มันตาย; เช่นไปสับไปฟัน หรือเอา
ไฟไปเผาให้มันเกือบตาย มันก็จะรีบออกดอกออกผลมาทันที
ดังนี้ เป็นต้น. เรียกว่าสิ่งที่มีชีวิตแล้ว ย่อมมุ่งหมายเป็นอย่างยิ่ง
ที่จะสืบพืชพันธุ์ให้ยังคงอยู่.

การที่ไม่สูญพันธุ์นั้นเป็นความหมายของคำว่าชีวิต;
เพราะว่าชีวิตนี้ ชีวิตเดียวมีอยู่นี้ ถ้าเกิดตายลง มันก็เท่ากับ
ไม่มีชีวิต ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าชีวิตจึงคิดเผื่อไปถึงกับว่าถ้าชีวิต
นี้ตายลง ชีวิตอื่นก็ยังคงสืบแทนอยู่ต่อไป เพื่อย้ำให้สิ่งที่

เรียกว่าชีวิตนั้นสั้นที่สุดลง. ดังนั้นจึงมีความรู้สึกที่ต้องการจะ
สืบพันธุ์ไว้อย่างแรงกล้า นับตั้งแต่ต้นไม้พืชทุกชนิดทั้งหลาย,
สูงขึ้นมาถึงสัตว์เดรัจฉาน, แล้วก็สูงขึ้นมาถึงมนุษย์ เป็นที่รู้กัน
ดีอยู่แล้ว ว่าเป็นธรรมชาติอันรุนแรงอย่างไร; หรือจะถือว่า
เป็นความประสงค์ของพระเป็นเจ้า ก็เป็นความประสงค์ที่
เฉียบขาดอย่างไร; ควรจะรู้จักแก้ไขปัญหานั้นให้ลุล่วงไป
โดยที่ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา.

ทีนี้ ก็มีข้อถัดไปอีกว่า เมื่อไม่สูญพันธุ์หรือรอดชีวิต
อยู่ได้แล้วจะอยู่ทำไมกัน? จะอยู่ไปทำไมกัน? เรื่องมันก็มีว่า
เพื่อได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มันควรจะได้รับ จะเป็นอะไรก็มีทางที่
จะพูดได้มาก. ความเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดอยู่ที่ตรงไหน? มันเป็นเรื่อง
ใหญ่ พูดกันยืดยาว ไม่อาจที่จะเอามาพูดแทรกเข้าที่ตรงนี้
มันจะทำให้เวียนหัว. แต่ขอให้ยุติไว้สักอย่างหนึ่ง ว่ามนุษย์
ต้องได้รับสิ่งที่ดีที่สุดตามที่ตนจะเข้าใจว่าอย่างไรก็ได้; โดยทั่วไปใน
หมู่พุทธบริษัทนี้ ก็ถือว่าการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เป็น
สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์. เมื่อมีความแน่นอนที่ว่าต้องได้รับสิ่ง
ที่ดีที่สุด มันก็เกิดมีความหมายของคำว่า การงานขึ้นมา ว่ามี
การงานที่ดีที่สุดขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง.

การงานที่ดีที่สุด ที่จะทำให้นมนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด นั้น คือ
อะไร? เราทั้งสองอย่างภาษาพุทธบริษัทต่อไปอีกว่า สิ่งนั้น
เรียกว่า กัมมฏฐาน หรือกัมมฐาน แปลว่าฐานที่ตั้งของการงาน.

กัมมฐาน ก็รู้กันอยู่ดีแล้วในหมู่พุทธบริษัทว่า เป็นวิธีการที่จะทำพระนิพพานให้แจ้ง จะเป็นสมถกัมมฐานหรือวิปัสสนากัมมฐาน ก็มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกันหรือทำงานร่วมกันไป เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง. ดังนั้นก็พูดได้ต่อไปว่า การทำพระนิพพานให้แจ้ง เป็นการทำงานในระดับสูงสุดสำหรับมนุษย์; ใครจะต้องการหรือไม่ต้องการนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก; แต่ตามความจริงของธรรมชาติแล้ว การกระทำอย่างนี้เป็นการงานชั้นสูงสุดของมนุษย์ และเราเรียกกันเป็นที่เข้าใจกันแล้วในปัจจุบันนี้ว่า กัมมัญฐาน.

สำหรับ คนชาวบ้านทั่วไป จะมีกัมมัญฐานได้อย่างไร? ข้อนี้ก็ไมยาก คือถือเอาให้ตรงตามความหมายของคำสองคำนั้นว่า สมถกัมมัญฐาน ก็ทำจิตใจให้มันสงบ, ทำจิตใจให้เป็นไปปกติ, ทำจิตใจให้เข้มแข็งในการที่จะทำหน้าที่การงานทางจิตใจ. ใครมีวิธีฝึกฝนอย่างไรก็ทำได้ ถ้ามันสำเร็จประโยชน์ให้มีจิตใจที่ปกติเข้มแข็งเป็นอิสระ มีความสามารถในการหน้าที่ของจิตใจ แล้วก็เรียกว่าเขาก็มีสมถกัมมัญฐานได้ เป็นการทำงานชั้นเลิศในส่วนจิตก่อน.

ทีนี้ ก็ทำต่อไป ในส่วนที่เป็นสติปัญญา ที่เรียกว่า วิปัสสนา คือดูให้เห็น ว่าอะไรเป็นอะไร เป็นความก้าวหน้าทางสติปัญญา, ให้เข้าใจและรู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง ในการกระทำทุกอย่างที่เกี่ยวกับมนุษย์เรา. เขา

ทำได้แบบนี้ก็เรียกว่ามีวิปัสสนากัมมัฏฐาน ไม่ต้องพูดว่าจะต้องเอาตามแบบที่มีอยู่ในพระคัมภีร์. เราจะถือว่า ถ้าได้ผลอย่างนี้แล้วก็เป็นการถูกต้อง คือเป็นสมถกัมมัฏฐาน หรือเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ให้ทุกคนและนักศึกษาทุกคนไปคิดดูเองก็ได้ ว่าอะไรมันจะดีไปกว่านี้.

มนุษย์จะต้อง มีจิตใจที่มีสมรรถภาพสูงสุด นี้เรียกว่า เป็นสมถกัมมัฏฐาน; และมนุษย์จะต้องมีสติปัญญาถูกต้อง ตามธรรมชาติอันลึกซึ้งถึงที่สุด นี้ก็เรียกว่าวิปัสสนากัมมัฏฐาน, เป็นระดับสุดท้ายของสิ่งที่เรียกว่าการงานสำหรับมนุษย์ นั่นเอง.

ทั้งหมดนี้เรียกว่า สิ่งที่ต้องกระทำคือทำให้รอดอยู่ได้ แล้วก็มีการสืบพันธุ์ไว้ เพื่อความไม่สูญพันธุ์ไปเสีย เพื่อว่าจะได้ถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะถึงได้ในระดับบุคคลนั้น หรือในระดับลูกหลานก็ตาม มันมีการกระทำให้ถึงระดับสุดท้ายของสิ่งที่เรียกว่า การงานหรือหน้าที่

ทีนี้ ก็ขอให้ท่านทั้งหลายลองสังเกตดูตรงนี้อีกสักครั้งหนึ่งว่า เรามีการงานอย่างไร? หรือธรรมชาติมอบหมายให้เรามีการงานอย่างไร? หรือว่าจะเอาตามชอบใจของเรา เราควรจะมีความเห็นว่าการงานอย่างไร? จึงจะเรียกว่าเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องและสูงสุด เราก็เลือกเอาเองได้; ถ้าเลือกไปโดยความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่ไม่หลอกลวงตัวเอง เลือกเอาด้วยความบริสุทธิ์ใจ แล้วมันก็ไม่มีทางอื่นที่จะไป นอกจากทางที่กล่าวนี้

คือต้องได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้ถึง คือ สภาพ
ของจิตใจที่หมดปัญหา ที่หมดสิ่งรบกวน หมดสิ่งที่เรียกว่า
ความทุกข์ เหลือเป็นใจที่เป็นอิสระ เยือกเย็นเป็นผาสุกไม่มี
อะไรกระทบกระทั่งได้. อย่างนี้เราเรียกว่าการบรรลุถึงพระ
นิพพาน แปลว่าดับหมดแห่งปัญหา เครื่องรบกวนทุกๆ
ประการ เป็นจุดสุดท้ายของหน้าที่การงานของสัตว์ในระดับ
สูงสุด ที่เรียกกันว่ามนุษย์นั่นเอง. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า
การงาน.

ท่านทั้งหลายลองคิดดู ว่าเป็นของน่ารักหรือเป็นของ
น่าชัง แล้วทำไมเราจึงคอยแต่จะหลบหลีกการงาน? มันจะมี
ความเข้าใจอะไรที่ไขว้กันอยู่; หมายความว่าเราชอบสนุกสนาน
เเอร์ดีอร่อย. เราไม่ชอบเหน็ดเหนื่อย หรือความยากความ
ลำบาก แม้ว่าจะเป็นการทำการงานนั้นก็ขอให้ไปคิดดูเองว่า
มันถูกหรือผิดอย่างไร? ถ้าไม่มีการลงทุนด้วยความเหน็ดเหนื่อย
หรือความยากลำบาก แล้วมันจะเรียกว่า การงานได้อย่างไร?
หรือว่าค่าของมันจะมีอยู่ที่ตรงไหน? ถ้าพูดอย่างวิชาธรรมดา
สามัญ ซึ่งพูดว่ามันต้องมีการลงทุน มันจึงจะมีค่า สำหรับ
จะมีสิทธิเรียกร้องอะไรที่เป็นผลเกิดขึ้นมา ฉะนั้นหน้าที่การงาน
มันก็อยู่ในรูปแบบอย่างนั้น.

เราตามตัวหนังสือหรือพยัญชนะกันอีกครั้งหนึ่งก็ได้
เช่นคำว่า ภาระ^{ฐะ} หรือ กิจ^{จะ} ซึ่งแปลว่า หน้าที่การงาน มันมี

ความหมายว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ หรือถ้าขัดลงไปกว่านั้น ก็
 คือว่ามัน ต้องกระทำ เพื่อว่าจะได้รับผลตอบแทนที่ดีที่สุด. ถ้า
 สำหรับมนุษย์ก็สำหรับมนุษย์, ถ้าสำหรับสัตว์ก็สำหรับสัตว์,
 ถ้าสำหรับพฤษชาติพืชพันธุ์ต้นไม้อีกสำหรับต้นไม้, แต่มันมี
 สิ่งที่ต้องกระทำ คำว่า "กร" ก็แปลว่า กระทำ, คำว่า กระณะ
 ก็แปลว่า เป็นเครื่องกระทำ, คำว่า กระณียะ ก็แปลว่า ควรหรือ
 ต้องกระทำ, คำว่า กิจจะ ก็แปลว่า ต้องกระทำ.

เรามาก็คอหนาทที่ต้องกระทำ, มีกรณียะสิ่งที่ควร
 กระทำ, เมื่ออยู่ในลักษณะที่เรียกว่าไม่อาจจะยกเว้นให้ได้ว่า
 ไม่ต้องกระทำ, เราก็เรียกว่า กัมมันโต หรือการงานในความ
 หมายถึงสมบูรณ์ที่สุด ว่าเป็นสิ่งสูงสุดสูงสุดของการกระทำ ยกเว้น
 ให้ไม่ได้.

ทีนี้ จะดูในฐานะเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ ก็จะมองเห็น
 ว่ามัน เป็นสิ่งที่ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้. มันเป็นสิ่งที่ควรกระทำ
 หรือต้องกระทำ เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้.
 การที่ต้องทำหรือควรทำนั้น มันมีความหมายอยู่ที่ตรงนี้; แต่มัน
 ยังมีโชคที่อยู่หน่อยหนึ่งว่า บางอย่างที่เราควรทำหรือต้องทำนั้น
 ธรรมชาติมันทำให้ในลักษณะที่ สำเร็จรูปอยู่โดยมากแล้วก็
 มี คือรู้สึกได้เอง, คิดนึกได้เอง, สามารถทำได้เองที่ทำได้
 ด้วยอำนาจสัญชาตญาณ ไม่ต้องมีเจตนา; สัญชาตญาณคือ
 ความรู้ที่เกิดขึ้นเอง โดยไม่ต้องพยายาม. ดังนั้นจึงมีกรรมหรือ
 การกระทำอันหนึ่ง ซึ่งเป็นไปได้เองหรือเกิดได้เอง โดยไม่

ต้องเจตนาก็มีได้; อย่างที่รู้จักหาอาหารกิน, รู้จักต่อสู้อันตราย, คู่กันไปกับสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณนั้น นั่นก็ช่วยไว้ได้มาก คือประหยัดไว้ได้มาก; ยังเหลืออยู่แต่สิ่งที่มันเกินกว่าธรรมดา อย่างนั้น ที่เราจะต้องศึกษา. เราจะต้องทำให้มันถึงที่สุดในส่วนนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาในส่วนนี้ แล้วก็ทำหน้าที่การงานในส่วนนั้นจนมาให้สมบูรณ์ เอาเป็นว่ามันมีสิ่งที่จะต้องกระทำเพื่อชีวิตรอด ไม่ทำไม่ได้ นี่เราเรียกว่าการงาน.

ที่นี่ จะดูต่อไป ซึ่งบางทีอาจจะเห็นไปว่าเป็นเรื่อง แกล้งดูอย่างพิโยทพิเกน ให้มันมากเรื่องมากราว; แต่ว่าอาตมา เห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ควรดู คือความหมายที่พิเศษออกไป จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มันเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ แม้ว่าจะไม่เป็นที่พอใจของมนุษย์ผู้เกียจคร้าน ไม่อยากจะทำอะไรให้เหนื่อย, ไม่อยากจะทำอะไรให้มาก ให้มันเหนื่อยมาก, แต่ก็อยากจะเอาผลเป็นความสุขสะดวกสบายมาก.

สำหรับความหมายพิเศษ ปลีกออกไป สำหรับคำว่า การงานนั้นก็อยากจะชี้ไปถึงการพักผ่อน.

อาตมาจะพูดว่า การพักผ่อนก็เป็นการงาน แต่บางคนอาจจะคิดว่าบ้าแล้ว, บ้าแล้ว, ที่จะให้การพักผ่อนก็เป็นการงาน; แต่ที่จริงมันก็ยังเป็นอย่างนั้น คือว่าคนเราต้องมีการพักผ่อน ถ้าไม่มีการพักผ่อนมันก็ตาย หรือไม่มีแรง เรี่ยวแรงที่จะทำการงาน

เดี๋ยวนี้เรามันโง่ไปเอง ไม่รู้จักพักผ่อนที่ถูกต้อง ไปพักผ่อนในลักษณะที่ไม่เป็นการพักผ่อน แต่กลับเป็นการทำลายกำลังงาน เหมือนที่ทำกันอยู่โดยมาก. เมื่อควรจะพักผ่อน หลับนอน ก็ไปพักผ่อนที่โรงหนังโรงละคร, เรื่องเหลวแหลก ทางกามารมณ์ ว่าเป็นการพักผ่อน. นี่เพราะว่ากิเลสตัณหา หรือความโง่ความหลงมันพาไปให้เข้าใจสิ่งที่เรียกว่าการพักผ่อนนั้นผิดพลาด.

เราควรจะถือเอาตามหลักของธรรมชาติ ว่าการพักผ่อนก็คือการที่ไม่ต้องใช้แรงงาน ทั้งทางกายและทั้งทางจิตใจ หรือสติปัญญาด้วย จึงจะเป็นการพักผ่อน; เช่นว่าเหนื่อยแล้วก็พักผ่อน. สนัขและแมวพักผ่อนได้ดีกว่าคน. คนมันโง่ไปพักผ่อนในทางที่เสียกำลังงานทางกาย ทางจิต ทางสติปัญญา ที่เขาเรียกว่าการพักผ่อน ซึ่งหลายคนที่นั่งอยู่ที่นั่นก็เคยใช้ความหมายของคำว่าพักผ่อนอย่างนี้.

แทนที่จะเป็นการพักผ่อนให้แก่วางกายหรือจิตใจหรือกำลังสติปัญญา กลับไปทำในทางที่สูญเสียพลังงานของร่างกายหรือจิตใจไปเสียอีก; เหมือนกับที่เขาพูดว่าสูบบุหรี่แก้กลุ่ม, กินเหล้าแก้กลุ่ม. เดี๋ยวนี้เศรษฐกิจบีบคั้นทำให้คนต้องสูบบุหรี่ต้องกินเหล้ามากขึ้น เพื่อแก้กลุ่ม. นี่คนโง่มันพูด แล้วมันหลับตาพูดว่าทำอย่างนี้จะเป็นการพักผ่อน หรือเป็นการแก้กลุ่ม หรือดับความทุกข์ ขอให้ไปคิดดูให้ดี.

การพักผ่อนมันต้องคู่กันมากกับการใช้แรงงาน ถ้าไม่มีการพักผ่อนมันก็ตาย คือหมายความว่ามันต้องมีพอกัน; อย่างว่ากลางวันก็ทำงาน กลางคืนก็พักผ่อน ให้มันสมดุลกัน; รุ่งขึ้นกลางวันก็มีแรงงาน สำหรับจะทำงานต่อไปอีก. ฉะนั้นการพักผ่อนมันจึงเป็นการลงทุนชนิดหนึ่งด้วย เพื่อให้มีแรงงานหรือกำลังสำหรับทำงานต่อไป จึงผนวกการพักผ่อนไว้กับสิ่งที่เรียกว่าการทำงาน ในฐานะที่จะขาดเสียไม่ได้. เหมือนกับว่าหม้อประจุแรงไฟฟ้าสำหรับใช้แรงไฟฟ้า มันก็ต้องมีเวลาที่ประจุกำลังไฟฟ้าพอกันกับเวลา ที่เราจะใช้งานจากมัน.

การพักผ่อนก็เป็นเช่นเดียวกัน ต้องทำให้มีสำหรับจะมีแรงงานสำหรับการทำงาน; ถ้าขาดการพักผ่อนเสียแล้วการทำงานก็มีไม่ได้. ดังนั้นจึงเรียกว่าการพักผ่อนก็เป็นการงานชนิดหนึ่งด้วย. การพักผ่อนนั้นเป็นการงานที่ทำนองหลายจะต้องทำอย่างหนึ่งด้วย. สิ่งที่ยกเว้นให้ไม่ได้นี้ เรียกว่าการงานเสมอไป ฉะนั้นเราต้องพักผ่อนให้ถูกต้อง และให้เพียงพอ ไม่อย่างนั้นแล้วก็จะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ, จะเป็นโรคประสาทจะเป็นบ้า, และจะต้องตายในที่สุด; เพราะการพักผ่อนมันไม่พอ เราจึงต้องมีการพักผ่อนในฐานะที่เป็นการงาน.

การงานที่เป็นการพักผ่อนบางอย่างนั้น เราอาจทำให้เป็นการเล่นไปเสียก็ได้ เราจึงมีการเล่นบางอย่างบางชนิดที่เป็นประโยชน์ด้วยแล้วก็สนุกสนานด้วย เช่นการกีฬา การบริหารร่างกาย หรือการเล่นชนิดใดก็ตาม ที่ทำให้เกิด

ความโปร่งความสบาย แก่ระบบของร่างกายระบบประสาท และจิตใจ; มีแต่การงานที่เครียดไม่มีการเล่น ก็จะมีอาการเหมือนกับคนบ้า. ฉะนั้นจึงมีระบบการเล่นที่เป็นประโยชน์ การบริหารกายที่เป็นประโยชน์, ให้เกิดความปกติทางร่างกาย และทางจิตใจ เพื่อความถูกต้องสำหรับการงานนั่นเอง. ฉะนั้น การเล่นชนิดนี้ การบริหารกายชนิดนี้ ก็เป็นการงานชนิดหนึ่ง; แต่คนโง่จำนวนหนึ่งเขาไม่สนใจ ที่จะมีการเล่นอะไร. เขาก็ อวดเครื่องว่าดีกว่าคนอื่น ไม่มีเล่นอะไรในรูปแบบของศิลปะ เป็นต้น, นี่ก็เป็นคนโง่ที่ไม่รู้จักใช้ชีวิตให้มีความสามารถในการที่จะประกอบการทำงาน.

อาตมาจึงพูดอย่างไม่กลัวว่าใครจะโห่ ว่าแม้แต่การเล่นมันก็เป็นการทำงาน. การเล่นเพื่อความสนุกสนานที่ถูกต้อง ก็เรียกว่าเป็นการทำงาน; แต่คนทั่วไปเขาถือว่ามันเป็นการเล่น มันไม่ใช่การทำงาน. แต่เดี๋ยวนี้ก็ได้บอกแล้วว่าเราได้พูดกันที่นี้ ตรงนี้ จะพูดกันในรูปแบบของความคิดเห็นอย่างพุทธบริษัท, ไม่ได้พูดตามแบบชาวบ้านทั่วไป; แต่จะพูดตามแบบของพุทธบริษัทที่มีสติปัญญาเป็นของตนเอง มองเห็นสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงตามที่เป็นจริง ลึกซึ้งยิ่งไปกว่าที่คนธรรมดาเขามองกัน. ฉะนั้นขอให้สนใจว่าการทำงานนั้น มันมีอะไร ๆ อยู่ในหลายรูปแบบอย่างนี้.

ในบางกรณี เราต้องจัดหรือกระทำไปในลักษณะที่ยิ่งใหญ่ที่เรียกกันว่าพิธีกรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณีหลาย

อย่างเกิดขึ้น เกี่ยวกับการทำมาหากินที่ดี, เกี่ยวกับระบบ
วัฒนธรรมที่ดี, มีการกระทำเป็นหมู่ใหญ่ เป็นของคนทั้งบ้าน
ทั้งเมืองมารวมกันแล้วกระทำ เพื่อให้การงานนั้นมันยิ่งใหญ่
หรือมีความหมายหรือปลุกเร้าจิตใจของคนทุกคน ให้สนใจใน
สิ่งที่เรียกว่าการงาน; เช่นการทำนา ก็มีพิธีที่เกี่ยวกับการทำนา.

อย่างในสมัยโบราณเราจะได้ยินว่า พิธีแรกนาขวัญ
นั้น พระราชาจะลงมาเป็นผู้จับคันไถ แล้วไถนาเป็นประเดิม
เริ่มแรกของฤดูกาลทำนาก็เพื่อให้การทำนานั้น มันเป็น
การงานที่มีเกียรติขึ้นมา, แล้วจะได้ทำกันอย่างจริงจังใหญ่โต
มหาศาลสนุกสนาน ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเบื่อหน่ายอย่างนี้.
นี่คือการงาน ที่จะจัดหรือทำให้เป็นแบบพิธีกรรมที่ใหญ่
หลวง ประจำบ้านประจำเมือง ประจำชาติก็มี.

เดี๋ยวนี้ อาจจะทำได้ง่าย ๆ ในฐานะเป็นพิธีประจำโลก
เพราะว่าอาจจะชวนกันทำอะไร ๆ ที่เดียวพร้อมกันทั้งโลกก็ยัง
ทำได้ เพราะว่าโลกนี้มันแคบนิดเดียว แล้วในสมัยปัจจุบันนี้
มีอะไรติดต่อกันได้ในเวลาอันสั้น สามารถทำอะไรพร้อม ๆ
กันทั้งโลกได้อย่างนี้ก็มี. นี่จึงดูการงานขนาดใหญ่ ที่ว่าต้อง
ทำกันได้คราวเดียวกันทั้งโลก เพื่อว่าผลอันยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้น
แก่โลกได้โดยไม่ยาก ก็เป็นสิ่งที่ควรจะสนใจไว้ ว่าการงานนั้น
มันตั้งแต่เล็กที่สุดจนถึงใหญ่ที่สุด กระทั่งแก่คนทุกคนในโลก
ก็ยังเป็นสิ่งที่กระทำได้ เรียกว่าการงานเพื่อผู้อื่น ไม่ใช่การ
งานเพื่อเราคนเดียว การงานเพื่อโลกทั้งโลก.

โลกหมู่มั่ว คือคนที่ใช้ชีวิตอยู่ ก็ได้รับประโยชน์ หรือว่าโลกแผ่นดินล้วน ๆ ก็ยังจะต้องช่วยกันทำ ให้มันอยู่ใน สภาพที่ดีทั้งดงาม ที่สำหรับจะเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ได้; นี่ ก็ต้องเรียกว่าการงานด้วยเหมือนกัน. เราต้องทำ การงานทั้งเพื่อ แผ่นดินโลก และทำการงานทั้งเพื่อสัตว์โลก มันจึงจะเป็นโลก ที่น่าอยู่ หรือน่าดู คือจะสะดวกสำหรับมนุษย์ ที่จะทำการงาน ในระดับสูงสุดคือทางจิตทางใจ.

เมื่อเรารู้จักการงานในลักษณะอย่างนี้แล้วก็จะพอใจ ในสิ่งที่เรียกว่าการงาน รู้สึกว่าความเหน็ดเหนื่อยนั้นไม่ใช่เป็น สิ่งที่น่ารังเกียจ หรือการที่จะได้มีเหงื่อไหลออกมานั้น ไม่ใช่ เป็นสิ่งที่ควรจะหลีกเลี่ยง เพราะว่าเป็นการทำหน้าที่ที่ควรจะทำ สำหรับมนุษย์นั่นเอง และในทางด้านจิตใจแล้ว เหงื่อนั้น แผลงจะเป็นเครื่องล้างกิเลส คือความเห็นแก่ตัว เหงื่อของใคร ลองออกมา มันก็จะล้างความเห็นแก่ตัวของคนนั้น อย่างน้อย ก็ล้างนิสัยที่มันขี้เกียจ, ล้างนิสัยที่ไม่เห็นแก่ผู้อื่น, เพราะว่า มันกลัวเหนื่อย นี่ก็เพราะว่าไม่รู้จักความหมายอันแท้จริง ของ สิ่งที่เราเรียกว่า การงาน.

ที่นี้ ยังมีการงานบางอย่าง ที่เรียกว่ากระทำกันโดย อ้อม ได้แก่การร่วมแรงกันกระทำ เพื่อให้เกิดผลเป็นขั้นตอน อย่างว่าประชาชนเขาทำการงาน เพื่อช่วยเลี้ยงคนที่ทำหน้าที่ เช่นเป็นทหาร สำหรับจะป้องกันบ้านเมือง ก็มีคนต้องทำการ

งาน เพื่อหล่อเลี้ยงกิจการทหาร ซึ่งเป็นหน้าที่การงานอีกอัน
หนึ่ง คือสำหรับป้องกันบ้านเมือง ที่นั้มองเข้ามาในวัดวา
อารามนี้ ก็ยังมองเห็นได้ว่ามีอยู่ เช่นทนายทนายิกาประชาชน
ทั้งหลาย ก็ทำงานเพื่อจะเลี้ยงคนงานของพระพุทธเจ้า.

อาตมาอยากจะเรียก ภิกษุสามเณร ผู้ช้โดยตรงในหน้าที่
ของตน ว่า นั้ เป็นคนงานของพระพุทธเจ้า. พวกทนายทนายิกา
ทั้งหลาย ทำงานเพื่อหล่อเลี้ยงคนงานของพระพุทธเจ้า ให้ทำ
งานในหน้าที่ของตน ด้วยปัจจัยทั้งสี่ คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม
เสนาสนะ และหยูกยาบำบัดความเจ็บไข้.

ทนายทนายิกาหุงข้าวให้พระฉัน คงจะผิดกันจากที่หุง
ข้าวให้สุนัขกิน; เพราะว่าภิกษุนั้นเป็นคนงานของพระพุทธเจ้า
ที่ช้โดยตรงต่อหน้าที่ของตน แล้วก็ทำหน้าที่ตามพุทธประสงค์
อยู่อย่างไม่เห็นแก่เห็นดีเห็นน้อย เพราะว่าเห็นแก่การงาน. หุง
ข้าวให้คนงานของพระพุทธเจ้ากินอย่างนี้ คงจะผิดจากที่หุง
ข้าวให้สุนัขกิน แต่อาตมาก็ไม่ได้กล่าวว่า หุงข้าวให้สุนัขกิน
นั้น มันจะไม่ได้บุญกุศลอะไรเสียเลย เพียงแต่ว่ามันจะเอามา
เปรียบกันไม่ได้ เพราะว่าการงานมันไม่เหมือนกัน มันต่างกัน.

นี้ ขอให้สังเกตดูในแง่ที่ว่าบางอย่างนั้นเราต้องทำ
กันในรูปแบบที่เรียกว่า สหกรณ์ คือทำไม่เหมือนกัน แต่แล้ว
ก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ให้เกิดความสำเร้จร่วมกัน นั้ก็
เรียกว่าการงาน และยังเป็นการทำงานที่จำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับ
สมัยนี้; เพราะว่าสมัยนี้เราต้องการจะทำงานที่มันใหญ่โตและ

กว้างขวาง เหลือประมาณทีเดียว คนๆ เดียวมันทำไม่ได้ จึงต้องประสานงานกันอย่างที่ว่ามาแล้ว แล้วก็ไม่ต้องไปน้อยกน้อยใจว่า งานของเราต่ำต้อย ก็ไม่ยากจะทำ.

ท่านต้องมองให้เห็นว่า อย่างที่ตรงนี้ ถ้าไม่มีใครสักคนหนึ่งรับอาสางานที่ต่ำต้อย คอยกวาดให้มันเกลี้ยงอยู่อย่างนี้ แล้วท่านทั้งหลายก็จะมานั่งกันอยู่ในสภาพอย่างนี้ไม่ได้; นั่นมันก็เป็นการทำงานอันหนึ่ง ซึ่งช่วยให้การงานอีกอันหนึ่งมันเป็นไปได้ หรือมันมีอยู่ได้ ฉะนั้น คนที่ล้างจาน ก็คือคนที่ทำงานที่ต่ำต้อยที่สุด สำหรับงานอื่นๆ จะได้คล่องไปได้ด้วยดี. นี่เราเรียกว่างานในรูปแบบของสหกรณ์ มีได้แม้ในทางเรื่องของชาวบ้าน และในเรื่องของพระศาสนาในวัดวาอารามทั่วไป ขอให้เข้าใจไว้ด้วย.

และบางทีเราก็จะเห็นคนบางคนทำงานสองอย่างพร้อมๆ กัน คือทำงานในด้านสูง ที่มีค่าความหมายสูงก็มี แล้วทำงานในด้านต่ำ; เช่นจะมากวาดลานวัด หรือจะมาล้างถ้วยชามอยู่อย่างนี้ก็ มี ทั้งนี้เพราะว่าเขารู้สึก ว่า สิ่งที่เขาเรียกว่าการงานแล้ว มันไม่มีค่า. สิ่งที่เขาเรียกว่าการงานแล้วย่อมมีเกียรติเสมอ กัน. เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่ได้ยกเว้นให้ว่าไม่ต้องทำคือมันรวมอยู่ในสิ่งที่ไม่วกเว้นให้ได้ว่าไม่ต้องทำ มันเป็นสิ่งที่ต้องทำเสมอ กัน. ดังนั้น ก็อย่าได้ยึดถือว่า มันเป็นงานสูงงานต่ำ แล้วก็เป็นคนเลือกงาน. ความหมายของคำว่า การงาน มัน

จะต้องมีความหมายลึกซึ้งอย่างนี้ คือเป็นความรอดของมนุษย์ โดยเฉพาะ.

ทีนี้ ถ้าจะสรุปความ ก็อยากจะสรุปความให้มันสั้นที่สุด สำหรับจะตอบคำถามว่า การงานนั้นคืออะไร? ก็จะทำให้บทนิยามจำกัดความว่า การงานคือการดำรงอยู่แห่งสิ่งที่จำเป็นสำหรับส่วนรวม, การดำรงอยู่ของสิ่งที่จำเป็นสำหรับส่วนรวม. สิ่งที่เป็นสำหรับส่วนรวมนั้นจะมีอยู่ไม่ได้ ถ้าไม่มีการทำงาน. สิ่งที่เป็นสำหรับส่วนรวมก็คือว่า สิ่งที่เป็นที่ทำให้โลกนี้มีอยู่ได้ ให้มนุษย์นั้นมีอยู่ได้.

ส่วนรวมคือมนุษย์ทั้งหมด มันจะมีอยู่ได้จะต้องอยู่ได้ นั่นก็เพราะการทำงาน จึงถือว่าการงานนั้น คือสิ่งที่จำเป็นสำหรับส่วนรวม ดำรงอยู่ได้.

ถ้าจะพูดสั้น ๆ ก็ต้องพูดว่าการงาน คือ การทำให้ดำรงอยู่ได้แห่งสิ่งที่จำเป็นสำหรับส่วนรวม. อะไรจำเป็นสำหรับส่วนรวม? ทุกคนพอจะมองเห็นได้ ว่าโลกนี้มันจะอยู่ได้ด้วยอะไร? สิ่งนั้นเรียกว่า จำเป็นสำหรับโลกนี้.

โลกนี้จะต้องมีความรอดอยู่ได้ด้วยการที่มีอาหารกิน มีการกระทำที่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อความสมัคปรมาสามัคคี ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทุกคนจะต้องทำให้สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในโลก แล้วโลกนี้ก็จะรอดอยู่ได้ เรียกว่าความจำเป็น หรือ สิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์โดยส่วนรวม.

การงาน คือ การดำรงอยู่หรือมีอยู่แห่งสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์โดยส่วนรวม. ถ้าคิดถึงแต่เพียงเรื่องส่วนตัว มันก็จะมีประโยชน์อะไร; แล้วมันอยู่ไม่ได้. ใครๆอย่าไปคิดว่า เราจะอยู่ได้ลำพังคนเดียวในโลกนี้. มันเป็นความคิดที่ผิดเกินไปจนไม่ต้องคิดก็ได้ มันจะดำรงอยู่ได้ก็เพราะอยู่ด้วยกันหลายคน อย่างที่รวมกันเป็นมนุษย์เป็นสังคมมนุษย์.

สังคมมนุษย์นี้ ต้องมีสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งจำเป็นที่สุดสำหรับจะอยู่ได้นั้น ก็คือการทำงานนั่นเอง ตรงกับคำจำกัดความข้างต้นที่ว่า “การงานนั้นคือสิ่งที่ไม้อาจจะยกเว้นให้ได้ว่าไม่ต้องกระทำ” เราจึงเห็นว่า การงานนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์มีความประเสริฐ และมีความสูงสุด ในฐานะเป็นสิ่งที่สูงสุดสำหรับมนุษย์.

ที่พูดนี้ไม่ใช่สำหรับจะหลอกใครให้ทำงาน แล้วตัวเองก็ไม่ต้องทำ; แต่จะยืนยันว่าทุกคนจะมองเห็นอย่างนี้ แล้วก็ช่วยกันทำหน้าที่ของมนุษย์ หรือสิ่งที่เรียกว่าการงาน แล้วทำถึงขนาดที่เรียกว่า มีความสุข มีความพอใจในการทำงาน.

เมื่อพูดว่าให้มีความสุขในการทำงาน นี้คงจะไม่ตรงกับที่คนส่วนใหญ่เขาเข้าใจ หรือยึดถือกันเป็นหลัก. เขามักจะถือกันว่าเราทำงาน แล้วเราก็จะได้เงิน แล้วก็เอามาซื้อหาความสุขโดยเงินที่เราได้มาจากการงาน. แต่อาตมาไม่ได้พูดอย่างนั้น ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น หมายความว่า เมื่อกำลัง

ทำกำรงานนั้นแหละ ให้รู้สึกเป็นสุข ให้รู้สึกพอใจในกำรงาน
ว่าเราได้ทำสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะทำ หรือว่าได้ทำหน้าที่
ของมนุษย์ แล้วเราก็มควรจะพอใจ และมีความสุข.

เราเป็นมนุษย์ นับถือในความเป็นมนุษย์ เมื่อได้ทำ
สิ่งสำหรับความมีอยู่แห่งมนุษย์ เราก็มควรจะพอใจ เมื่อพอใจก็
จะเป็นสุข; ดังนั้นจึงพูดว่ามีความสุขในกำรงาน. เมื่อทำงาน
อยู่อย่างเหนื่อยยากลำบากนั้นแหละ ให้รู้จักทำจิตใจให้ยินดีให้
พอใจ และเป็นสุข.

ถ้าจะเป็นกำรงานในระดับต้น เช่นว่าเป็นเด็กต้อง
ศึกษาเล่าเรียน ก็ต้องเป็นกำรเล่าเรียนที่พอใจ และเป็นสุข
อยู่ในกำรศึกษาเล่าเรียน ให้แสวงหาความสุขความพอใจ จาก
กำรศึกษาเล่าเรียนโดยตรง; ไม่ใช่เวลาหยุดเรียนแล้วก็ไปเที่ยว
เล่น แล้วก็เรียกกันว่าความสุข, ไม่เท่าใดก็ตกไปเป็นเหยื่อ
ของกิเลส ซึ่งทำตนให้วินาศ ทั้งชีวิตนี้ก็วินาศ กำรศึกษาเล่า
เรียนก็วินาศ เพราะตกไปเป็นเหยื่อของกิเลส ที่จะหาความสุข
ตามแบบของกิเลส. แต่ถ้านักเรียนมีความสุขจากกำรเรียนโดย
ตรง กำรเรียนเป็นความสุขเสียแล้ว ก็ไม่ต้องไปหาความสุขที่
ไหนอีกให้เป็นกำรหมดเปลืองเงิน หมดเปลืองเรี่ยวแรง หมด
เปลืองเวลาพักผ่อน อย่างนี้เป็นต้น ขอให้มีความสุขพอใจในกำร
ทำงาน.

ถ้ามองให้ลึกกลงไปอีกนิตหนึ่งว่า กำรทำงานนั้นคือกำร
ปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็นกำรทำงานอะไร, ระดับไหน, ถ้า

เป็นการงานที่บริสุทธิ์แล้ว เป็นการปฏิบัติธรรมอยู่ในตัวการงานนั้น; ไม่ต้องมาทำที่วัดก็ได้ ทำการงานอยู่ที่ไหนโดยบริสุทธิ์ใจ เป็นการงานตามความหมายที่ถูกต้องอย่างที่กำลังมา แล้วข้างต้น แล้วก็เรียกว่าการปฏิบัติธรรม.

เพราะว่าคนที่ จะทำการงาน นั้น ต้อง ประกอบ อยู่ด้วย ธรรม อยู่ด้วยบทของพระธรรม เช่นว่า จะมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่า อิทธิบาท นี้ มันต้องมี และมีได้แม้โดยไม่รู้ สึกตัว; คนที่มี เขาขอมทำงานด้วยความพอใจ ความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ ใคร่ครวญอยู่เสมอ. นี้เรียกว่าเขาก็มีอิทธิบาท ทั้งสี่ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สึกตัว เรียกว่ามีธรรมะหรือปฏิบัติ ธรรมะอยู่โดยไม่รู้สึกตัว แม้คุณธรรมอย่างอื่นก็ยังมียก : ต้องมี สัจจะ - ความจริงใจ, มีทมะ - การบังคับตัวเอง, ต้องมี สติ สัมปชัญญะ - ความสุขุมรอบคอบไม่สะเพร่า, ต้องมี อริยฐาน คือความตั้งใจแน่วแน่ว่า ไม่ประสบความสำเร็จแล้วก็ไม่เลิก จากการงาน, มีธรรมะซึ่งเป็นบารมีของพระพุทธเจ้าทุก ๆ ประการ ในการทำงานของตน ๆ จึงถือว่าการปฏิบัติธรรม ก็คือ การทำงาน.

ฟังแล้วก็ไม่น่าเชื่อสำหรับคนที่ยึดถือในคำพูดเกินไป ก็จะไม่เชื่อว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม; แต่เอาตามาก็ไม่ได้ พุดไปในการทำงานจะให้เชื่อ หรือไม่ให้เชื่อ แต่พุดไปในการทำงานให้มองดู, ให้มองดูเอาเองว่ามันเป็นอย่างนั้น จริง

หรือหาไม่? ให้การงานเป็นการปฏิบัติธรรม แล้วมีความสุข
สุขอยู่ในตัวการงาน.

ความหมายเหล่านี้ สรุปได้เป็นคำทองจำง่าย ๆ ว่า:-

อันการงาน คือคุณค่า ของมนุษย์
ของมีเกียรติ สูงสุด อย่าสงสัย
ถ้าสนุกด้วย การงาน เบิกบานใจ
ไม่ทำอะไร ได้รู้ธรรม ฉ่ำซึ่งจริง.

เพราะการงาน เป็นตัวการ ประพฤติธรรม
กุศลกรรม กล้าปณมา มีค่ายิ่ง
ถ้าจะเปรียบ ก็เปรียบคน จลาตคิง
นัดเดียววิ่ง เก็บนก หลายพกมา

คือการงาน นั้นต้องทำ ด้วยสติ
มีสมาธิ ขันติ มีอุทส่าห์
มีสัจจะ มีทมะ มีปัญญา
มีสัทธา และกล้าหาญ รั้งงานจริง.

นี่ สรุปความหมายของคำว่า การงาน คือการประ-
พฤติธรรม เพราะว่าไม่มีใครที่จะทำงานใดๆ ได้ โดยไม่ให้มี
ธรรมะรวมอยู่ในการทำงาน; แต่แล้วคนก็ไม่มองเห็นว่าการ
งานคือการปฏิบัติธรรม แล้วก็ไม่ชอบการงาน อย่างว่าแต่จะ
บูชาการงานเลย.

มันจะเป็นค่าที่มากเกินไปหรือไม่ ถ้าจะพูดว่าการทำงาน
เป็นสิ่งที่น่าบูชา แล้วก็มีคนที่บูชาการทำงาน ยกเอาการ
กระทำงานตามหน้าที่นั้นเป็นสิ่งที่สูงสุด ในชีวิตของตนๆ ไม่
บูชาสิ่งอื่นยิ่งไปกว่าการทำหน้าที่ของตน คนประเภทนี้เห็น
ความหมายของคำว่า "การทำงาน" สูงสุดอย่างนี้. แต่คนธรรมดาจะ
หันหน้าหนีจากการงาน บ่นว่ามันเหนื่อย บ่นว่ามันลำบากมัน
ไม่สนุกสนาน เขาก็เลยไม่รักการทำงาน ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมะ
อยู่ในตัวแล้ว.

ข้อความตอนนั้นแสดงว่า การงานนั้นเป็นสิ่งที่น่ารัก
แต่เมื่อคนไม่รู้จักเขาก็เกลียดมัน แล้วก็เบือนหน้าหนี เขียนไว้
เป็นคำกลอนอย่างนี้ว่า :-

อันที่จริง การงาน นั้นน่ารัก

เมื่อยังไม่ รู้จัก ก็อาจขนาง (คือไม่ชอบ)

ไม่รู้รัก ก็ปล่อยปละ แล้วละวาง

บ้างร้องคราง เมื่อรอน้ำ ว่าเบื่อจริง.

แต่ที่แท้ การงาน นั้นน่ารัก

สอนให้คน -รู้จัก ไปทุกสิ่ง

ถ้ายังทำ ยิ่งฉลาด ไม่ฟลาดยิง

ได้ตรงถึง สิ่งอุกฤต คือจิตเจริญ.

การงานนี้ ดูให้ดี มันน่ารัก

เป็นการชัก ธรรมชาติ มา นำสรรเสริญ
คือมีสติ ฉันทะ ทมะเกิน
กรันหยุดเพลิน จิตก็ว่าง ทางนิพพาน.

อันการงาน นั้นประเสริฐ ตรงที่สนุก

ยังทำงาน ยังเป็นสุข ทุกสถาน
ทำชีวิต ให้สดใส ใจเบิกบาน
ในการงาน ประจำวัน นั้นเองนา.

เมื่ออย่างนี้ มีแต่คน วิมลจิต
เย็นสนิท ดวงใจ ไร้โทสะ
เกิดสังคม ที่อุดม ด้วยเมตตา
อยากเรียกว่า รัชมิกะ สังคมนิยม.

ผลของงาน ล้นเหลือ เพื่อแผ่ทั่ว
สัตว์ทุกตัว ใหญ่น้อย พลอยสุขสม
ทั้งเมืองเล็ก เมืองใหญ่ ได้ชื่นชม
โลกระคม สุขวาง ทางนิพพานฯ

จะบ้าหรือดี ก็ไปคิดดูด้วยกันทุกคน อาตมาไม่ได้
ผูกขาด; แต่ขอเสนอว่า การงานนั้นเป็นสิ่งน่ารัก การงาน
นั้นเป็นสิ่งที่มีความสุขได้ในตัวมันเอง ไม่ต้องเอาเงินไปซื้อหา
เหยื่อของกิเลส มาทำตนให้มอมแมมอยู่ด้วยกิเลสซึ่งสร้างความ
ผิดพลาดอย่างอื่นขึ้นมาอีก.

ทั้งหมดนี้แหละ คือสิ่งที่เรียกว่า การงาน เมื่อมอง
 ดูตามสายตาของพุทธบริษัท พุทธบริษัทได้ศึกษาเล่าเรียนมา
 ตามแบบของพุทธบริษัท แล้วก็มีวิธีที่จะมองอะไรตามแบบ
 ของพุทธบริษัท ฉะนั้นเมื่อมองสิ่งที่เรียกว่าการศึกษาก็ดี เมื่อ
 มองสิ่งที่เรียกว่าการงานก็ดี ย่อมมองออกมาในลักษณะอย่างนี้.

ขอให้ท่านทั้งหลายลองคิดดู แล้วสามารถทำประโยชน์
 ให้เกิดขึ้นจากการศึกษาและการงานให้ถึงที่สุดด้วยกันจงทุกคน.

ขอจบลงด้วยการให้พร ว่าให้การศึกษาและการงาน
 เป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย ให้ถึงที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้
 แล้วมีความเจริญงอกงามอยู่ ในหน้าที่การงานนั้น ทุกทีพา
 ราตรีกาลเกิด.

การบรรยายสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้ เป็นโอกาส
 ให้พระคุณเจ้าท่านได้สวดบทพระธรรมที่ส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติ
 หน้าที่การงานนั้นสืบต่อไป.

ปัด-ปัด-ปัด

ปัด ปัด ๓ : อย่างสุดล้ำๆ ให้เห็นเงา
บางประปราย แกล้งอำบอด ยอดกุหลาบ
มัวลอดรู้ ลอดเห็น ละมุนลิ้น —
ไอเอฟ! ลม ตบไป คนนิ่มนวล ;

ปัด ปัด ๕ : อย่างนี้เล่า ฝรั่งเรื้อ
ที่! ฝรั่งเรื้อ กอดใจ ให้แน่น นม
นรี! ฝรั่ง ให้หนังขาว นวลลิ้น
สิดนีนอบ คนเฝ้า, ๑๓๖ ;

ปัด ปัด ๗ : อย่างพูดมาก เกินคำ
ละมุนลิ้น, ๗๖ เหม็น เทคสี
ต้อเกิดเรื้อ เผลอ เชื้อ โสม
ทำแบบ ๗๖ มากไว้ ได้แห่งทอง ๗

พ.อินทรี

ห้องสมุด “กระท่อมธรรมโฆษณ์”

สวนอุทตมมลินี

การงานให้ประโยชน์ล้ำค่า

ควรทำให้มัน :-

การงานชอบ, มีรวมอยู่ในมรรคองค์หนึ่ง

การงานสัมพันธ์อยู่กับการศึกษา

การงาน คือสิ่งที่ทำให้ทุกชีวิตอยู่รอด

กัมมฏฐาน, วิปัสสนา เป็นการงานสูงสุดทางวิญญาณ

การพักผ่อน, ก็นับรวมอยู่ในการงาน.

การงานไม่มีสูง-ต่ำ, ล้วนมีเกียรติเสมอกัน

ค่าของการงาน คือ ดำรงอยู่แห่งสิ่งที่จำเป็นสำหรับส่วนรวม

ความพอใจทำการงาน นั่นแหละเป็นความสุขแท้จริง.

การทำงานทุกชนิด นั่นคือ การปฏิบัติธรรม.

คนมี ศัจจะ ทมะ สติสัมปชัญญะ อริยฐาน : สำหรับทำงาน

คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่การงาน

ยิ่งสนุกในงาน ยิ่งรู้แจ้งธรรม

ยังทำงาน ยังมีธรรม :-

เช่น สติ สมาธิ ขันติ วิริยะ ศัจจะ ทมะ ปัญญา สัทธา กล้าหาญ

∴ การงานที่แท้จริง เป็นสิ่งน่าบูชา, น่ายก, สนุก